

CULTUL MĂTRĂGUNEI ÎN MOLDOVA

Silvia CIUBOTARU

Între medicină și magie, *Atropa belladonna*¹ sau *mătrăguna* – termen păstrat la români din substratul dacic (vezi asemănarea cu albanezul *matërgonë*), frecvent cunoscută și ca *mandragoră* (denumire preluată din grecescul *μανδραγοραç*) – a dezvoltat unul dintre cele mai interesante complexe mitice etnobotanice. Această plantă mai este denumită și *beladonă*², sub influența mediilor intelectuale.

Virtuțile curative autentice ale acestei buruieni, numită în popor și *Cireașa lupului*, *Doamna codrului*, *Doamna pădurii*, *Floarea pădurii*, *Iarba codrului*, *Iarba pădurii*, *Împărăteasa ierburilor* sau *Împărăteasa Ileana*, erau suficiente ca să o facă deosebit de prețuită de locuitori. Conținând, ca și alte solanacee, *atropină*, *mătrăguna* este folosită pentru vindecarea astmului, a bolii lui Parkinson, spasmelor biliare, ulcerului gastric și duodenal, precum și a mai multor afecțiuni oftalmologice. În prezent, în Moldova³, frunzele de *mătrăgună* se pun pe *buba neagră* (Ibănești – Botoșani, Rusca – Vaslui), pe *buba rea* (Ibănești – Botoșani, Mogoșești – Iași) și pe *bubele oarbe* (Țigănași – Iași). De asemenea, când cineva este bolnav de *călcătură*, i se fac „băi cu buruiana mare, numită *mătrăgună*” (Brăhășești – Galați).

---

¹ În mai multe dicționare și, mai ales, în culegerile de documente etnologice, se face adesea confuzie între *mătrăgună* (*Atropa belladonna*) și *mandragoră* (*Mandragora officinalis*). Ambele plante sunt solanacee, alcaloide și halucinogene, și au semnificații deosebite în contextul magiei populare. Precizăm că în studiul de față ne vom ocupa numai de *mătrăgună*.

² Astfel, o informație din satul Suharău – Dorohoi, județul Botoșani, datând din anul 1896, ne spune : „... fac rău cui poftesc; fie prin *beladonă*, fie prin altele” (Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, Editura Minerva, București, 1976, p. 5).

³ Toate informațiile de teren, în mare parte inedite, la care facem trimiteri în lucrarea de față, provin din colecțiile A.F.M.B. din cadrul *Institutului de Filologie Română* „Al. Philippide” al Academiei Române, filiala Iași. Pentru înregistrările pe bandă magnetică folosim indicativul *Mg.* (cu precizarea numărului benzii, al pistei și materialului), precum și datele privitoare la subiecții chestionați.

Fig. 1. Mătrăguna. Desen medieval. Londra, Muzeul britanic. Apud, S.A. Tokarev, *Mifi narodov mira*, Moscova, 1982, tom II, p. 102.

S-ar părea că medicii daco-geți o cunoșteau bine, la fel ca și, mai târziu, acei „zei de munte” (*doctorum montium cultrix*) de care amintește autorul creștin Lactantius din secolul al IV-lea, în lucrarea sa intitulată *De morte persecutorum*⁴. Herbariile Antichității și ale Evului Mediu timpuriu au inclus această plantă în descrierile lor. Este destul să amintim de cataloagele după Dioscoride și Pseudo-Apuleius (secolele III-V), precum și de volumul *Institutio divinarum litterarum*, realizat de călugărul Cassidorus, în secolul al VI-lea. Medicii spațiului balcanic, începând cu acei *lêcheis* celto-daci, urmând după ei *viatrii* din Zagoria (aromâni, albanezi și greci), iar apoi discipolii anarghirilor Cosma și Damian, au utilizat *mătrăguna* pentru calitățile sale curative. Până în zilele noastre, *Atropa belladonna* a fost și a rămas nelipsită din farmacopeea cultă și populară.

Dar nu numai aceste calități tămăduitoare au creat aureola mitologică a *mătrăgunei*, ci și puterile sale magice. Rădăcina de *mătrăgună*, frunzele ei late, fructele ei strălucitoare – „Cum îi lumina ochilor negri, neagrî, așa i-i boghița la mătrăguna asta”⁵ – întreaga plantă are puterea să sporească vitalitatea umană, să aducă noroc fetelor mari și flăcăilor în dragoste și căsătorie, să acționeze benefic asupra fecundității turmelor, să-i ajute pe negustori și cârciumari la câștig etc. În alte cazuri, dimpotrivă, proprietățile sale, utilizate în practici vrăjitoarești, pot fi

⁴ Apud N. Vătămanu, *Originile medicinei românești*, Editura Medicală, București, 1979, p. 36.

⁵ A.F.M.B., Mg. 649, I, 27. Inf. Ioana T. Iacob, 78 de ani (1988), satul Dulcești, județul Neamț.

angrenate în acte de magie neagră (*pe urât*), provocând îmbolnăvirea celor vizați, nefericire, nebulie și chiar moarte.

În toate ținuturile locuite de români a existat un cult al *Doamnei codrului*. Cele mai ample investigații în această problemă aparțin lui Simeon Florea Marian (*Mătrăguna* în „Albina Carpaților”, an IV, 1880, nr. 8, pp. 119-121), lui I.A. Candrea (*Iarba fiarelor*, 1928), lui Mircea Eliade (studiul *Cultul mătrăgunei în România*, redactat în 1938, va fi inclus mai târziu în volumul de studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale, *De la Zalmoxis la Gengis-Han*, 1980), lui Gheorghe Pavelescu (*Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni*, 1945) și lui Valer Butură (*Enciclopedie de etnobotanică românească*, vol. II, *Credințe și obiceiuri despre plante*, 1988).

Parcurgând toate aceste lucrări, putem deduce complexitatea datinilor legate de *mătrăgună*, ritualizarea strictă a culegerii ei în funcție de scopul pentru care urmează a fi utilizată. Vom observa în ce măsură s-a păstrat până în zilele noastre, în Moldova, ansamblul cultic legat de planta regină a poienilor din inima pădurilor noastre de foioase.

În lumea satelor moldovenești, *mătrăguna* este înconjurată de un sentiment de respect și de venerație. Momentul în care cineva se apropie de locul unde crește este însoțit de acea tensiune specială care este produsă fie de transgresarea unei interdicții, fie de inițierea într-un mister profund. Fascinația se împletește cu teroarea. Dubla încărcătură afectivă care învăluie alegerea și dezgroparea *mătrăgunei* din adâncurile pădurii, *tremendum* (prin conștiința că se încalcă o interdicție) și *fascinas* (însușirea plantei în ciuda riscurilor), indică pătrunderea într-o lume a sacrului care-și păstrează „densitatea ontologică originară”⁶.

Cu excepția cazurilor în care este pomenită în strigături satirice sau în unele zicători (de exemplu: *Parcă i-a dat cineva mătrăgună, parcă e nebun*⁷), *mătrăguna* este înconjurată de cele mai reverențioase adresări: *Buruiana cei mari* (Tarnița – Bacău), *Coana Ileana* (Răchitoasa – Bacău), *Coana-mpărăteasă* (Dobrovăț – Iași), *Coana mari* (Brusturoasa – Bacău), *Coana Marghioala* (Rădăcinești – Vrancea), *Cucoana Ileana* (Dumbrăvița și Ruginoasa – Iași), *Doamna mare* (Buciumi și Răchitoasa – Bacău, Gohor – Galați, Vlădiceni – Neamț), *Doamna Ileana* (Iorcani, Tătăruși și Uda – Iași), *Iarba împăratului* (Țepu – Galați), *Împărăteasa*

⁶ Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*. În românește de Paul G. Dinopol. Prefață de Vasile Nicolescu, Editura Univers, București, 1978, p. 134.

⁷ Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, I, Editura Librăriei Socec & Comp., București, 1895, p. 218.

(Oprișeni și Sinești – Iași), *Împărăteasa florilor* (Tarnița – Bacău, Liteni și Moara – Suceava).

Aspectul exterior al acestei plante este legat de simbolismul astral, dar și de cel antropomorf. „Iara luna și soarili – ne-arata ie – într-o tulchinî. Luna iara așa ca o giumatati și soarili iara cu floricele așa, roați. Într-o rădăcinî iara”⁸. Dacă părțile aeriene ale buruienii țin de universul divinităților cerești, rădăcina este asemănată cu corpul uman. *Mătrăguna* transcede vegetalul, apropiindu-se de o ființă cu puteri supranaturale. Ea este percepută și ca un model de estetică florală: „Mătrăguna era frumoasă ca o floare di gavanoș” (Brehuiești – Botoșani).

Agent afrodisiac, apotropaion, talisman sau mediu oracular, *mătrăguna* a impresionat imaginația populară, fiind cea mai importantă componentă din sfera plantelor halucinogene intrate în circuitul cultural. Simbolismul său, de recipient al vieții și morții, unește cele mai bogate nuanțe cognitive și psihogene: „Sesizarea unui anumit izomorfism dintre microcosmos și macrocosmos are întotdeauna ceva tulburător și poartă pecetea ambivalenței cunoașterii”⁹.

În afara momentului ritualizat al culesului, nimeni nu trebuia să fie în preajma locului unde creștea *mătrăguna*: „Ș-apu ni ducé și ni-o aratat acolo buruiana ceea, nantî tari, și trestioasă, ca urzâca moartî; găuritî la mijloc. Și iara cu floarea vânatî, vinețâie, cum sî spun, așa movî. Ș-apu zâcê: – Asta, zâci, sî nu va aprochieț di dânsa, zâci. Mergim așa încetișoru, împregiuru ii, da sî nu va aprochieț cumva de ie. Cî asta sî ie numa cu socoteali”¹⁰. Sau: „Buruiana asta nu trebu sî vorghești urât di dânsa, nu nimica, cî asta buruianî-i periculoasă”¹¹. „Îi foarti ră și foarti otrăvitoari. An văzut și eu pin păduri, da n-am pus nici mâna pi ie”¹².

Farmecele premaritale și pentru armonie conjugală constituie domeniul pentru care *mătrăguna* este solicitată cel mai des. De obicei, în intervalul de timp cuprins între Paști și Rusalii, femeile și fetele se duc în adâncul pădurii cu vin, miere, pâine, stafide și zahăr, ca să culegă buruiana *sorocită pentru dragoste*. Numărul de două persoane implicate în ritual este cel mai răspândit în Moldova. Totuși, sunt cazuri în care se preferă o cifră fără soț: „Di mătrăgună știe că trebui s-o iei or’ în trei or’ unu sângur, întri cari sî fii ș-o fatî fecioară” (Costești – Iași). Prezența

⁸ A.F.M.B., *Mg.* 446, I, 21. Inf. Suzana Cătană, 72 de ani (1981), satul Dobrovăț, județul Iași.

⁹ Ivan Evseev, *Cuvînt-Simbol-Mit*, Editura Facla, Timișoara, 1983, p. 199.

¹⁰ A.F.M.B., *Mg.* 446, I, 21. Inf. Suzana Cătană, 72 de ani (1981), satul Dobrovăț, județul Iași.

¹¹ A.F.M.B., *Mg.* 469, I, 3. Inf. Elena I. Burlacu, 70 de ani (1981), satul Dumbrăvița, comuna Ruginoasa, județul Iași.

¹² A.F.M.B., *Mg.* 649, I, 27. Inf. Ioana T. Iacob, 78 de ani (1988), satul Dulcești, județul Neamț.

unei singure culegătoare se constată mai cu seamă în actele de magie neagră, unde înstituirea unui secret absolut era necesară.

Prima condiție a reușitei captării puterilor *mătrăgunei* în acte de magie albă o constituie puritatea rituală a culegătoarelor: „Cî zâcé cî, la *Cucoana mătrăguni*, dacî vroeii sî ti duci ca sî faci ceava, trebuié sî cii tari curatî. Dacî iarai fatî, sî fii curatî, dacî ierai nevastî, iar sî fii curatî. Iara tari gingași”¹³. Sau: „Sî cii curat ca lacrâma, c-aceea nu sî ia chiar așa, cî ti poți strâca”¹⁴. Am văzut că prezența unei fecioare proteja și mai mult puritatea puizării sacrului. *Mătrăguna* menită pe dragoste și frumos cerea, de asemenea, celor care doreau s-o folosească, o ținută de sărbătoare: „Femeili cari sî ducé de-o sapa, cân sî ducé s-o sapi pentru bini, sî duceu îmbracati curat, frumos, cântând, cu voie bună o scoté”¹⁵.

Momentul ales – al răsăritului de soare – este propice riturilor de bun augur. La fel și zilele de frupt, care sunt favorite pentru îndeplinirea acestor acte magice. Culegătoarele pornesc la drum pe tăcute, dimineața, înainte de a se lua roua. Nu trebuie să întâlnească pe nimeni în cale și, mai ales, nu trebuie să fie văzute de nimeni în timpul îndeplinirii ritualului. Chiar atunci când se știa precis în sat că o fată și-a făcut pe ursită săpând *mătrăgună*, aceasta căuta să alunge orice suspiciuni: „Tinca Ursachi di la noi făcé așa. Di dragosti. Când umbla sî-l iei pi Nihalachi. Da ié o spus c-o luat mătrăgună ca să nu-i moarî gănili” (Rădeana – Bacău).

Pentru a amplifica forțele benefice, se recurge la un surplus de sanctificare a locului ales pentru îndeplinirea ritualului culesului: „Dacî o luau pintru dragosti, sî duceu fimeili cu rachiu, cu pâine, cu zahăr și *cu o icoani*” (Brehuiești – Botoșani). De multe ori, culegătoarele mai luau cu ele pe cineva, de obicei un copil, care să stea de pază: „Eu avem vo cincisșăsi ani, poati c-avem; și douî feti mari aveu o babî cari li făcé di dragusti la ... flecăi. Înțalegi mata. Baba era Cerceloaia, așa îi spuné, cari ie știé mătrăguna s-o iei. Și vini Măriuca Bătrînului într-o sarî la mini și zîci: – Leli Smarandî, dă-ni pi Anica la mini, cî tari ni-i urât. Cân mă duc colo, iaca și Baba Cloanța. Mă gătește frumos și mă ie în păduri, dragî. Mă ie-npăduri, cu ieli, gătiti ... Ci zîci? – Țățăicî, sî ti uiți sî nu vii nimi...”¹⁶.

¹³ A.F.M.B., *Mg.* 471, I, 21. Inf. Aglaia Șt. Dupalău, 69 de ani (1981), satul Ruginoasa, județul Iași.

¹⁴ A.F.M.B., *Mg.* 649, I, 27. Inf. Ioana T. Iacob, 78 de ani (1988), satul Dulcești, județul Neamț.

¹⁵ A.F.M.B., *Mg.* 509, I, 31. Inf. Maria I. Chirvăsuță, 61 de ani (1983), satul Gohor, județul Galați.

¹⁶ A.F.M.B., *Mg.* 650, I, 48. Inf. Anica V. Pavel, 83 de ani (1989), satul Vlădiceni, comuna Bîrgăuani, județul Neamț.

Se știa că nu este bine să le tulburi pe cele care vrăjesc *mătrăguna*, ca să nu le produci un rău iremediabil: „Ș-an vrut sî trag. Zici, nu, cî poț muți sau po' sî sî-ntâmpli altî treabi”¹⁷.

Mătrăguna este aleasă uneori cu câteva zile înainte sau se stabilește din timp măcar locul unde cresc cele mai frumoase exemplare: „Găsăști douî buruieni (cî *mătrăguna* nu crești una niciodatî, douî cresc), una o ie, una o lasî (c-o ceri una pi ceilantî)”¹⁸.

Când ajung în colțul respectiv de pădure, încep un întreg ritual de *captatio benevolentiae*. Una din fete se așază în partea stângă a florii și bate mătâni, în timp ce cealaltă, din partea dreaptă, unge tulpina cu miere de albine, o stropește cu vin și pune la rădăcină pâine și zahăr: „– Doamnî Ileanî/ Eu ti cinstesc cu zahăr,/ Cu vin,/ Cu pâne și cu mniere,/ Tu sî-ni dai dragostili tali” (Uda – Iași).

Uneori, buruiana luată pentru dragoste este cinstită la o masă improvizată în poiană: „Ca s-o iei di bini, ti duci la ie cu vin, cu nieri di albini, cu pâni, cu mâncari, cu bani. Sî duc doauî. Stă gios, acolo, amândouî, beu, mânâncî, dă și ii, udî cu vin, dă și ii, rîd, vorbesc, ș-apu o ie”¹⁹. Alteori, participantele înscenează un întreg spectacol. Fiecare gest – printr-un proces de *similia similibus evocantur* – este făcut să incumbe plantei magice aceleași reacții pozitive: „Șî ... dac-o săpi di bini, încechi sî cântî, sî vorgești frumos, ai mâncari bunî, te-așâz, mânânci, bei, râzi, spui, când o săpi ...”²⁰. Sau: „... ti duci giucându-te, cântând, sărutându-te” (Buciumi – Bacău). Trei fete și o babă au aprins un foc lângă *mătrăgună*, în pădure la Ciohorăni: „Giucau împregiuru focului și împregiuru tufii ii [...] Șî străgau: – Mătrăgunî, poamî bunî,/ Măritî-mă-n ceea lunî!”²¹ La Ruginoasa – Neamț se striga: „– Mătrăgună, doamnî bunî,/ Măritî-mă-n

¹⁷ A.F.M.B., *Mg.* 655, I, 11. Inf. Mircea Gh. Țibucanu, 65 de ani (1989), satul Bîrgăuani, județul Neamț.

¹⁸ A.F.M.B., *Mg.* 650, I, 48. Inf. Anica V. Pavel, 83 de ani (1989), satul Vlădiceni, comuna Bîrgăuani, județul Neamț.

¹⁹ A.F.M.B., *Mg.* 502, I, 8. Inf. Maria C. Ursei, 70 de ani (1982), satul Răchitoasa, județul Bacău. O practică asemănătoare a întâlnit folcloristul clujean Ion Mușlea în satul Boinești din Țara Oașului: „După mătrăgună trăbă să mergi așa: cu palincă, cu pchită, cu slănină, cu mniere, pască sfințită de la Paști. Ș-apoi, când ei sosi la mătrăgună, trăbă să-i închini cu palinca, nu puî mâna pe ie până nu-i închini: laude-se Isus Hristos!” (Ion Mușlea, *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, „Anuarul Arhivei de folklor”, Cartea Românească, Cluj, 1932, p. 207).

²⁰ A.F.M.B., *Mg.* 509, I, 20. Inf. Marița T. Onica, 60 de ani (1983), satul Gohor, județul Galați.

²¹ A.F.M.B., *Mg.* 655, I, 11. Inf. Mircea Gh. Țibucanu, 65 de ani (1989), satul Bîrgăuani, județul Neamț.

iaastă lunî,/ Nu-n aiasta, -n cealantî,/ Cî-i distul di cân stau fatî!”²², iar la Brehuiești – Botoșani se descântă cu următoarele cuvinte: „– Mătrăgună, mamî bunî,/ Ti iubesc, sî mă iubești,/ Eu pâine și zahâr îți aduc,/ Tu să-mi dai noroc la cutare”.

Mai rar apar travestițiile propriu-zise, cum rezultă dintr-o relatare consemnată în satul Frumosu, județul Suceava: „Ea era îmbrăcată în haine bărbătești și giuca: – Mătrăgună, poamî bunî,/ Tu sî mă gioci,/ Tu sî mă cinstești!” De obicei, fetele dornice de măritiș joacă scene de dragoste, spunând pe nume flăcăului dorit, fără să-și schimbe straiile și fără să-și prefacă vocea: „– Cucoanî mari, ti cinstesc cu nieri și cu gin și cu pâni. Tu sî cinstești pi Măriuca cu Vasâli și pi Ileana cu Ion”²³. În ipostazele arhaice ale practicii, nuditatea celor care vrăjeau *mătrăguna* în pădure pare să fi fost obligatorie: „Iarau dizbracati tăti, și fetili și baba”²⁴. În prezent, despuierea rituală se întâlnește doar în sfera magiei negre, când *Împărăteasa* este luată pentru scopuri malefice: „Sî duci cu chelea goalî, sî displetești, începi-a bati prin copaci, ca sî-l faci nebun”²⁵.

A doua parte a ritualului culegerii *mătrăgunii* cuprinde rostirea unui descântec în timp ce sunt dezgropate rădăcinile: „– Cinstiți Ileanî,/ Eu ti cinstesc/ Cu vin,/ Cu mnieri,/ Cu pâni,/ Cu zahar,/ Tu sî-m dai/ Iubostili tali/ Și dragustea ta mnii,/ Cî ma gasăsc făcutî-n urî/ Cu soțu mneu/ Sau cu dragustea me./ Tu sî-ni dai/ Tăti dragustili;/ A codrului,/ A cânticilor,/ Cântî cucu,/ Cântî mnierla,/ Cântî privigitoarea,/ Frumusașili codrului/ Sî ni li dai tu mniia./ Eu te-am cinstiț,/ Tu sî-m dai frumusața/ Și dragustea ta”²⁶. După aceea se bat „trii mătăanii” iar în adâncitura săpată „pui zahâr, pâine, vin” (Buciumi – Bacău). Alteori „lasa ptealî di

²² A.F.M.B., *Mg.* 641, I, 20. Inf. Catinca I. Dumitruț, 79 de ani (1988), satul Ruginoasa, comuna Dulcești, județul Neamț.

²³ A.F.M.B., *Mg.* 650, I, 48. Inf. Anica V. Pavel, 83 de ani (1989), satul Vlădiceni, comuna Bîrgăuani, județul Neamț.

²⁴ A.F.M.B., *Mg.* 655, I, 11. Inf. Mircea Gh. Țibucanu, 65 de ani (1989), satul Bîrgăuani, județul Neamț. Nuditatea rituală este atestată și în satele oșenești. În localitatea Boinești, de pildă, „trăbă să gioace amândouă pă groapă, pă pcheile goale”. La fel se întâmplă și în satul Moišeni: „până-n Ispas și până-n Rusalii, să duc fetele cu babă după mătrăgună la grădina Mnilostivelor, la Pchiatra Bicsadului. Să dezbracă și beu palincă și-nchină una la celaltă, să drăgostesc, să strâng în brață, gioacă, fâpuresc ca la joc. Aduce mătrăgună, o ia la dânsa și me[rge] la danț, ca s-o gioace feciorii” (Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 208, 56).

²⁵ A.F.M.B., *Mg.* 502, I, 8. Inf. Maria C. Ursei, 70 de ani (1982), satul Răchitoasa, județul Bacău.

²⁶ A.F.M.B., *Mg.* 384, I, 22. Inf. Varvara I. Ungureanu, 73 de ani (1979), satul Uda, comuna Tătăruși, județul Iași.

la miresî tot acolo²⁷, „nierea de albine” (Uda – Iași), „îi pui on franc-doi acolo ș-acolo-i Iași²⁸”.

Întorcerea acasă se face pe alt drum decât acela pe care s-a venit, pe un drum neumblat „sî nu sî-ntâlnească cu nimeni” (Uda – Iași). Pentru ca să se împlinească pe deplin cele solicitate prin intermediul unui ritual desăvârșit, se evită opririle și, mai cu seamă, privitul în urmă: „Ș-ai plecat, da-napoi nu ti uiți, cî asta-i cam periculoasă²⁹”.

În cele mai multe cazuri, buruiana sorocită pentru reușita căsătoriei este purtată pe cap de către persoana în numele căreia s-au îndeplinit actele magice³⁰. Comportamentul micului alai diferă de la sat la sat. Unele culegătoare „vineu chiuind și cântând din păduri³¹”. „O aduce acasă tot așa în cântece³²”. Altele, dimpotrivă, respectă tăcerea rituală, protejând astfel misterul actului magic până la sfârșit: „Și merge-acasă mut, nu vorgești pân-acasă. Ș-acasă, o pui ș-o fierbi tot mut; sau o plămădești, cum o fi făcând, tot mut³³”.

A treia secvență a ritualului *mătrăgunii* se desfășoară acasă. Aici se pune masă de sărbătoare: „Acea ci-o stat de-o pus zaharu” se așază „dupa masă”, „iastalantî i-aduci acol’ pi masă gin, îi pâni, îi mâncari, mânâncî, cinstești mătrăguna, o spalî, stropești casa, sî spalî ie, ș-o pui dupa icoanî. Ș-aceea-i dragustea mătrăgunii; o ari-n casă permenent³⁴”.

Buruiana se fierbe pusă în *hirebii* de câte trei fire, „cum pui la pânzi³⁵”. Apoi se amestecă în lăutoarea fetelor mari. Frunzele rămase se pun pe coama casei: „S-o lăut ș-o zvârlit-o, cum i-o spus baba ceea, pi

²⁷ A.F.M.B., *Mg.* 504, I, 21. Inf. Petru D. Grigoreanu, 63 de ani (1982), satul Tarnița, comuna Oncești, județul Bacău.

²⁸ A.F.M.B., *Mg.* 606, I, 8. Inf. Maria I. Macovei, 83 de ani (1986), satul Rădăcinești, comuna Corbița, județul Vrancea.

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ A.F.M.B., *Mg.* 462, I, 27. Inf. Sofica Gh. Plop, 82 de ani (1981), satul Prisăcani, județul Iași.

³¹ A.F.M.B., *Mg.* 446, I, 21. Inf. Suzana Cătană, 72 de ani (1981), satul Dobrovăț, județul Iași.

³² A.F.M.B., *Mg.* 509, I, 31. Inf. Maria I. Chirvăsuță, 61 de ani (1983), satul Gohor, județul Galați.

³³ A.F.M.B., *Mg.* 504, I, 14. Inf. Elena Gh. Savin, 76 de ani (1982), satul Tarnița, comuna Oncești, județul Bacău.

³⁴ A.F.M.B., *Mg.* 384, I, 22. Inf. Varvara I. Ungureanu, 73 de ani (1979), satul Uda, comuna Tătăruși, județul Iași.

³⁵ A.F.M.B., *Mg.* 509, I, 31. Inf. Maria I. Chirvăsuță, 61 de ani (1983), satul Gohor, județul Galați. Aceeași modalitate de aranjare a firelor de mătrăgună a fost observată și în zona Vasluiului de către Artur Gorovei și Mihai Lupescu (*Botanica poporului român*, „Șezătoarea” XV, Fălticeni, 1915, p. 78-80).

streșâna casî, sus tucma, da sî nu chici gios, c-aceea îi buruianî gingașî. O dat-o, cum îi casa, nantî, sî cie șî ie văzutî șî frumoasî”³⁶.

Alteori, buruienile fierte rămase în oală se aruncau pe ramurile unui pom înflorit, unde rămâneau până se nimiceau de la sine³⁷. În satul Gohor, din județul Galați, s-a păstrat o variantă completă a ritului de acest tip, cu respectarea tuturor practicilor auxiliare la hotarul dintre lumea terestră și cea cerească: „Ti-mbraci frumos, ti gătești, ti pieptini, te-aranjăz, șî ti sui într-on nuc mari. Șî zâci: cât îs eu di sus aicea șî nu ma agiungi nimi, șî nici vântu nu mă bati ... (șî încechi șî cânti șî sî râzi șî sî spui, șî sî-ți iei di mâncari, sî mânânci șî sî bei) șî dai drumu, câte-o leacî, din buruiana ceea ciartî, din vârfu nucului. Șî curgi într-on lighean jos. Șî-aceea cari-o iei, dac-o iei ș-o dai la cineva, aceea-i pintru-îmbogățări șî pentru-ndreptari”³⁸. Alegerea nucului dintre toți pomii nu este întâmplătoare, fructele acestuia fiind legate de simbolismul fertilității și fecundității universale.

Mătrăguna sorocită în magia albă se răsădește uneori în grădină: „Șî cân ai nevoie di dânsa, ti duci la dânsa acolo”³⁹. Alteori, se „puné într-o banișî șî creștê”⁴⁰. Se păstrează pentru un interval mare de timp: „O pui într-o odaie curatî, într-on borcan, șî-n fiicari dimineașî ti duci acol’ șî-ți faci cruci, îi pui zahar, îi pui ap-acolo ...”⁴¹.

³⁶ A.F.M.B., *Mg.* 469, I, 3. Inf. Elena I. Burlacu, 70 de ani (1981), satul Dumbrăvița, comuna Ruginoasa, județul Iași.

³⁷ Artur Gorovei și Mihai Lupescu, *loc. cit.*, p. 80.

³⁸ A.F.M.B., *Mg.* 509, I, 20. Inf. Marița T. Onica, 60 de ani (1983), satul Gohor, județul Galați.

³⁹ A.F.M.B., *Mg.* 684, I, 48. Inf. Const. Gh. Teleman, 85 de ani (1989), satul Bahna, județul Neamț.

⁴⁰ A.F.M.B., *Mg.* 462, I, 27. Inf. Sofica Gh. Plop, 82 de ani (1981), satul Prisăcani, județul Iași.

⁴¹ A.F.M.B., *Mg.* 606, I, 8. Inf. Maria I. Macovei, 83 de ani (1986), satul Rădăcinești, comuna Corbița, județul Vrancea.

Fig. 2. Frunzele, florile și fructele mătrăgunei

Impresionează mai mult ca în cazul altor plante *asclepion* sau *fermecate*, cum ar fi busuiocul, feriga, năvalnicul, pochivnicul sau sânzienele, înălțarea elementului vegetal pe o treaptă elevată, aproape divinizarea sa. Ținută în pod sau într-o încăpere ferită de ochii străinilor, *mătrăguna* primește ofrande: „Ș-o-nvața pi fomeea ceea, zâcă cî sâmbâta

sî faci plăcinti, vin, și sî sî ducî s-o stropeasc-acolo uni-o țâné”⁴². „În schimb, îi duci, – am auzât și eu – îi faci prăjături, îi faci și cozonac”⁴³.

Planta menită și descântată nu trebuia abandonată, pierdută sau distrusă. Povestind o întâmplare din copilărie, când vântul a luat pe sus *mătrăguna* legată într-o pânză albă de mătușa sa Maria, Natalia Ungureanu, din satul Ruginoasa, județul Iași, a fost surprinsă de purtarea reverențioasă a acesteia față de *Cucoana Ileana*: „O fost pusî acasî, cum îi casa făcutî cu grinzăli-așa, o fost pusî pi grindî. Și cân o bătut on vânt, o mânat-o ș-o dat-o gios. Și pi fugî ie: Vaaai, și pupî legătura ceea ie, ș-o ié ș-o duci-napoi, o bagoslovit-o ie acolo [...]. O sărutat legătura ceea ș-o pus-o-napoi acolo”⁴⁴.

Pentru a atrage dragostea flăcăilor, fetele de măritat le puneau în cale, la poartă sau la fântână, câte un fir de *mătrăgună* sorocită pe căsătorie: „La Paști, în Vinirea scumpî, știi mata, vini sî mă-nghii iar la: – Hai, lasî pi Anica, sî fac olea’ di pascî. Cân mă duc, gășăsc pi Zancira acolo; feti mari, și mă ie, dom’le, sî mă duc sî duc legăturili celea, cu niști legături cu ați roși, cu ..., sî li duc în fântânî la băieț, sî bei băieți apă, ca sî li gioci”⁴⁵.

Dar cultul *mătrăgunei* depășește cu mult conotațiile strict erotice. Planta poienilor din pădurile de fagi conservă în seva ei forțele latente din adâncul pământului – promisiuni de rodnicie și prosperitate. *Mătrăguna* este aureolată de simbolismul proteic al plenitudinii vieții și al speranței într-o fericire desăvârșită. De aceea, ea este invocată pentru a îndeplini orice dorință de realizare pe planul destinului personal – în viața intimă sau în societate. Poate funcționa ca un corn al abundenței sau ca o baghetă magică: „Dacî ti-mpărățăști cu dânsa, bani ț-aduci, giti, ai di toati”⁴⁶.

Cu toate precauțiile de rigoare, *mătrăguna* este culeasă și pentru urcarea pe scara socială: „Orșăcând sî duceu. Ca sî aibî cinsti omu; să-l puie primari în comună, să-l ... dă, să fie văzul”⁴⁷. „Spuni: – Doamnî

⁴² A.F.M.B., *Mg.* 446, I, 21. Inf. Suzana Cătană, 72 de ani (1981), satul Dobrovăț, județul Iași.

⁴³ A.F.M.B., *Mg.* 511, I, 31. Inf. Maria V. Dinu, 53 de ani (1983), satul Țepu, județul Galați.

⁴⁴ A.F.M.B., *Mg.* 465, I, 18. Inf. Natalia I. Ungureanu, 73 de ani (1981), satul Ruginoasa, județul Iași.

⁴⁵ A.F.M.B., *Mg.* 650, I, 48. Inf. Anica V. Pavel, 83 de ani (1989), satul Vlădiceni, comuna Bîrgăuani, județul Neamț.

⁴⁶ A.F.M.B., *Mg.* 511, I, 31. Inf. Maria V. Dinu, 53 de ani (1983), satul Țepu, județul Galați.

⁴⁷ A.F.M.B., *Mg.* 462, I, 27. Inf. Sofica Gh. Plop, 82 de ani (1981), satul Prisăcani, județul Iași.

mari, cum ești tu doamnă mari pi toati florili și pi toati buruienili, așa sî-l faci domn mari pi Vasili, Neculae. Așa. Când o iei di bini. Sî fie iubit, sî fie văzut, sî fie ... asta-i”⁴⁸. Efectul benefic se prelungea timp de mai mulți ani și era resimțit pe toate planurile vieții în gospodăria proprietarului: „Și mergi, ca cum mergi apa, așa mergi-n casî la om”⁴⁹.

În medicina populară, *mătrăguna*, ca și alte plante solanacee euroasiatice, este folosită pentru anumite boli de nervi. Rezultatul unui astfel de tratament era incert, fiind bazat pe o testare a reacțiilor suferindului la efectul halucinogen al alcaloizilor conținuți de plantă. S-ar părea că, totuși, au fost numeroase cazuri în care s-au vindecat cu *mătrăgună* bolnavi di *spăriet* și epileptici. „Dom’lea, dacî ai un copchil bolnav di ... ducî-sî pi pustii, o cerb în vin și-i dau și be”⁵⁰.

Puterile magice domină însă și în aceste cazuri pe cele terapeutice propriu-zise, *mătrăguna* fiind încercată ca un fel de panaceu universal în orice maladie rebelă și, firește, ca antidot împotriva actelor de magie neagră, în primul rând a acelor bazate tot pe ea: „Dacî un om îi bolnav, uiti, ca cum îi norî-mea – cî i-am zîs, măi, hai la fîmeia cutari – i-o dă di ghini. Ș’atunca îi treci. Dacî dumneata ț-o dat-o ciniva di rău – și iara o fimeie la Poiana –, atunca ea ț-o dădea și dumneata ti-ndreptai”⁵¹.

Forțele telurice incumbate în *mătrăgună* sunt ambivalente. Ele pot produce influențe malefice din sfera htoniană sau din grădinile răului ale necruțătoarei Hecate Triformis. Declanșarea puterilor negative ale plantei se face prin intermediul unui comportament irreverentios, ostil sau numai indiferent față de aceasta. Dacă te duci s-o *spurci* „... nebunești. Dacî iei o buruiianî de-aceea sî porț în mânî, iarî ti bolnăgești, nu-i bun. Dac-o aduci cu căruța, crap-on cal, ori moari omu”⁵².

Când *mătrăguna* era căutată pentru vrăji de *ură* și *urât*, întregul scenariu ritual se schimba, pornindu-se însă de la același principiu de *similia similibus evocantur*. Cele două-trei culegătoare se porneau la drum înainte de miezul nopții (Brehuiești – Botoșani). Mai potrivită

⁴⁸ A.F.M.B., *Mg.* 502, I, 8. Inf. Maria C. Ursei, 70 de ani (1982), satul Răchitoasa, județul Bacău.

⁴⁹ A.F.M.B., *Mg.* 606, I, 8. Inf. Maria I. Macovei, 83 de ani (1986), satul Rădăcinești, comuna Corbița, județul Vrancea.

⁵⁰ A.F.M.B., *Mg.* 465, I, 5. Inf. Anica N. Tiron, 73 de ani (1981), satul Oprișeni, comuna Țuțora, județul Iași.

⁵¹ A.F.M.B., *Mg.* 511, I, 31. Inf. Maria V. Dinu, 53 de ani (1983), satul Țepu, județul Galați.

⁵² A.F.M.B., *Mg.* 473, I, 22. Inf. Catinca A. Nedelcu, 86 de ani (1982), satul Costești, comuna Țirgu Frumos, județul Iași.

pentru o astfel de întreprindere era o zi de sec, după o noapte fără lună sau cu luna în descreștere (Uda – Iași). Femeile purtau sumane negre, cernite, sau haine zdrențuite și murdare: „sî-mbrăcau urâți”⁵³, „sî-mbrăcau urât, sî mîzgzăleu pi ochi”⁵⁴, aveau părul despletit. Uneori, acestea mergeau în tăcere: „Nu vorbeu pi drum, nu sî opreu șî nu-ntorceu capul pânî la cioatî, pân’ la mătrăgunî acolo” (Brehuești – Botoșani).

În cele mai multe cazuri însă, gesturile de magie imitativă începeau încă din această etapă a ritualului: „... sî bat tăt drumu, plâng, țâpî [...], nu vorbesc cu cii cari-i întâlnesc în drum. Îs mînioasî” (Uda – Iași).

Când ajungeau în pădure, nu mai cinsteau *mătrăguna* cu bucate și băutură, ci aruncau în jurul ei cărbuni, cenușă părăsită, hârburi și bețe cu care au fost hărățiți câinii prin garduri. Descântecul care se rostește acum cheamă toate necazurile asupra casei dușmancei: „Cum sî mînâncî câni pin gard,/ Sî sî mînâncî iel cu fumea,/ Cum îi negru cărbunili/ Șî nu sî uifî nimi la iel,/ Așa sî cii niagrî/ Fumea omului celuia,/ Sî nu poatî trăi-n casî cu dânsa./ Cum sî strâci hârburli șî oalili/ Șî nu sî mai fac înapoi,/ Așa sî sî strâci dragostia lor/ Șî gospodăria lor,/ În casî sî nu poatî trăi amândoi”⁵⁵.

Abolirea purității rituale ca gest magic malefic și, în general, consonanța, detaliu cu detaliu, între ceea ce înscenează culegătoarele și ceea ce urmează să pățească victima, sunt potențate de incitarea forțelor negative ale plantei, prin tratamentul ce i se aplică: „Bati mătrăguna, o calcî-n picioari șî iau câteva frunzî din dosul ii, nu di undi o bati soarele” (Uda – Iași). Textul care însoțește gesturile rituale este edificator în acest sens: „Cum sî păzâști lumea di mătrăgună,/ Așa sî sî păzascî Vasile de Maria,/ Cum îi călcatî în picioari/ Șî am vinit plângând șî nispalati,/ Așa sî fie ea calcatî șî nispalată [...]/ Cum îi mătrăguna ră șî nebunește,/ Sî nebuneascî ea” (Uda – Iași).

Momentul recoltatului coincide cu punctul culminant al dramei rituale: „... când o săpî, ti displetești, încechi a țâpa, încechi a faci urât, ti tragi di păr”⁵⁶, „... sî bătea pisti ea acolo, sî displeteau, sî scârbea pi

⁵³ A.F.M.B., *Mg.* 504, I, 21. Inf. Petru D. Grigoreanu, 63 de ani (1982), satul Tarnița, comuna Oncești, județul Bacău.

⁵⁴ A.F.M.B., *Mg.* 509, I, 31. Inf. Maria I. Chirvăsuță, 61 de ani (1983), satul Gohor, județul Galați.

⁵⁵ A.F.M.B., *Mg.* 384, I, 20. Inf. Varvara I. Ungureanu, 73 de ani (1979), satul Uda, comuna Tătăruși, județul Iași. Vezi și Lucia Cireș, Lucia Berdan, *Descîntece din Moldova*. Texte inedite, C.A.F., II, 1982, p. 124.

⁵⁶ A.F.M.B., *Mg.* 509, I, 20. Inf. Marița T. Onica, 60 de ani (1983), satul Gohor, județul Galați.

dânsa”⁵⁷, „... o rupé și-n timpul ista sî băteu, sî certau, sî luau di cap, cî o luau pintru răli, că sî sî dispartească bărbatul di fimeia lui” (Brehuiești – Botoșani).

Vrăjile care țin de *mătrăguna* răzbunării și urii se fac de cele mai multe ori pe ascuns, chiar de însași persoana interesată, fără a se mai recurge la medierea unei descântătoare. Aceste acte de magie neagră sunt cu mult mai numeroase decât acelea care se mărturisesc prin bunăvoința protagonistei sau a martorilor accidentali, dar, în același timp, mai puține decât cele bănuite a se fi comis pentru a cauza necazurile îndurate de o familie sau alta. Pe scurt, există tendința de a atribui supărările mari și nefericirea personală practicilor vrăjitoarești cu *mătrăguna* pe care le-ar înfăptui dușmanii.

Adesea, participanta la maleficiu povestește despre acesta fără să divulge adevăratul rol pe care l-a jucat ea în contextul ritualului. Acest comportament duplicitar are mai multe motivații, cum ar fi teama de opinia satului, de răzbunarea victimei sau de întoarcerea vrăjii rele – odată mărturisită – asupra celei care a urzit-o.

Nu trebuie să ometem nici faptul că orice act magic își pierde efectul scontat de îndată ce se încalcă una din regulile sale de bază, secretul asupra *dromeon*-ului. În Bucovina, după cum relatează Artur Gorovei, fata care pleacă duminică dimineața cu mama sa, ca să sape *mătrăgună*, spre a fi plăcută flăcăilor și jucată des la horă, nu trebuie să spună nimănui ce are de gând să facă. „Întrebată de cineva ce duce, să nu spuie adevărul, căci atunci mijlocul acela n-ar mai ajuta nimic”⁵⁸.

Nuditatea rituală, atunci când apare în cadrul luării *mătrăgunei* pentru *lucru rău*, vine să faciliteze declanșarea energiilor naturale ale plantei, comunicarea cu forțele inferioare, infernale, ale pământului. Gesturile simulând tragediile menite adversarilor devin, în această situație, și mai eficiente: „... iaram eu di vro câțiva ani, mititicî. M-am ascuns dupa on copac și ie s-o dus acolo și s-o dizbracat cu chelea, s-o displetit, ș-o-nceput a bati pin copaci: ci fac eu, așa sî faci Marghioala! Ș-o vinit la noi la cuptiori ș-o cert-o și s-o dus și i-o turnat-o fimeii. Și s-o înflat fimeia, gata sî moarî! Întîi o calcat barbatu, da el iara încalțat și n-o pățat nimica. Da când o calcat fimeia, ie iara disculți”⁵⁹.

⁵⁷ A.F.M.B., *Mg.* 512, I, 27. Inf. Safta T. Chiscop, 66 de ani (1983), satul Țepu, județul Galați.

⁵⁸ Artur Gorovei, *Credinți și superstiții ale poporului român*, Editura Librăriei Socec & Comp., București, 1915, p. 366.

⁵⁹ A.F.M.B., *Mg.* 502, I, 8. Inf. Maria C. Ursei, 70 de ani (1982), satul Răchitoasa, județul Bacău.

În final, actul de magie neagră – atunci când se respectă toate regulile – poate fi considerat un *opus operatum*, pentru că nu-și ratează ținta, oricare ar fi aceasta: „Ți-o pune în poartă, pi undi calci – și-i bătaie, și-i ceartî și urî” (Buciumi – Bacău); „... ț-o arunca în prag și dacă era minită di rău, ti bătei, ti omorâi” (Brehuiești – Botoșani). Pentru a provoca îmbolnăvirea celui dușmănit, „o aducé acasă, o fierbé la un loc dosnic o noapti întregî, certându-sî, o arunca în fântâna di uni lua respectivu api”⁶⁰.

Amplizarea dramei declanșate prin acest fel de vrajă poate fi și mai mare: „Îi face și nebuni cu mătrăgună!” (Frumosu – Suceava), „Poati sî omoari dintr-asta, la o casî, poa sî faci multi ninorociri”⁶¹. Aruncată – după epuizarea ritualului magic aferent – în curtea casei, pe horn, în grădină, în prag, la podețul dinspre uliță sau pe gard, *mătrăguna* își începe influența nefastă asupra familiei vizate: „... nica nu s-alege nici de gospodăria ceea. S-o părăduit tot, uiti, vâzând cu ochii”⁶². Putea să fie un proces îndelungat, fie dacă era vorba de consecința unui ritual pozitiv, de magie albă, fie dacă buruiana era menită să aducă nefericire.

Ca și în cazul altor legămintе cu forțele întunericului, *mătrăguna* se poate răzbuna după o vreme și pe autorul maleficiului, ba chiar și pe acela care s-a bucurat de sprijinul ei în acumularea de bunuri materiale: „Făceu averi. Ș-apu, după aceea rămâneu la nimici”⁶³, „Ti-mbogățâști,

Fig. 3. Rădăcina mătrăgunei

⁶⁰ A.F.M.B., *Mg.* 504, I, 21. Inf. Petru D. Grigoreanu, 63 de ani (1982), satul Tarnița, comuna Oncești, județul Bacău.

⁶¹ A.F.M.B., *Mg.* 504, I, 14. Inf. Elena Gh. Savin, 76 de ani (1982), satul Tarnița, comuna Oncești, județul Bacău.

⁶² A.F.M.B., *Mg.* 512, I, 27. Inf. Safta T. Chiscop, 66 de ani (1983), satul Țepu, județul Galați.

⁶³ A.F.M.B., *Mg.* 446, I, 21. Inf. Suzana Cătană, 72 de ani (1981), satul Dobrovăț, județul Iași.

da, di la un timp oricari, îți rămâni bătătura pustie”⁶⁴. Aceeași soartă nefastă, pe care o impune adversarilor, o va împărtăși și cel care a țesut pânza de magie neagră: „Chiar avem cari s-o părăduit și cari-o avut-o. Și pi ghini și pi rău tot s-o părăduit, cî asta mergi pân-la al *noulea neam*. Sî distrugi”⁶⁵. Această credință – impulsionată de concepția creștină asupra folosirii solanaceelor euroasiatice – a sporit angoasa și ambivalența contradictorie (cuplu de sentimente de atracție și respingere simultană) pe care le încearcă toți acei care ar dori să profite de sprijinul miraculos al *mătrăgunei*.

Medicament sau otravă, respectată și temută, *mătrăguna* se numără printre ierburile prezente în arsenalul unor divinități telurice și selenare, cum ar fi Isis, Hecate, Afrodita, Bendis sau Circe. *Vechiul Testament* atribuia acestei plante (*dudaim* în ebraică) impulsionarea natalității. Aceeași convingere o aveau și babilonienii, care utilizau *mătrăguna* (numită de ei *Namtar*) și în alchimie.

Mătrăguna a jucat un rol important în riturile dedicate Dianei sau Hecatei Triformis, care s-au prelungit în Europa apuseană până în pragul proceselor de vrăjitorie, iar în răsăritul continentului, în forme disimulate, până astăzi. Documentele anchetelor Inchiziției din Milano (1384-1390) pomenesc despre adeptele Dianei Herodias (*Signora Oriente*) care, în numele unui cult al fertilității, se ocupau cu folosirea ierburilor de leac strânse din locuri tainice, la lumina palidă a lunii. Din cauza asimilării supraviețuirilor mitico-rituale precreștine cu practicile satanice și, în cele din urmă, cu erezia, s-a produs în Europa Occidentală o identificare a cultului *mătrăgunei* cu latura sa malefică.

Anumiți termeni cu ajutorul cărora este desemnată *mătrăguna* în Europa centrală și apuseană ne dezvăluie, în mod limpede, rădăcini funerare. Englezii i-au conferit plantei tenebroasa denumire de *deadly Nightshade* („mortală umbră a nopții”), iar germanii folosesc termenul de *Galgenmännlein*, derivat din *Galgen* = „spânzurătoare”. *Doamna codrului* din folclorul românesc se deosebește de *mătrăguna* crescută în *furcării* sau pe mormântul miticului Adam. Pentru că, oriunde s-ar afla, în flora spontană din pădurile de foioase sau în grădina vreunei doftoroaie, este prea puțin legată de cultul morților.

⁶⁴ A.F.M.B., *Mg.* 511, I, 31. Inf. Maria V. Dinu, 53 de ani (1983), satul Țepu, județul Galați.

⁶⁵ A.F.M.B., *Mg.* 512, I, 27. Inf. Safta T. Chiscop, 66 de ani (1983), satul Țepu, județul Galați.

O altă particularitate locală pe care o prezintă ritualurile *mătrăgunei* la noi o constituie ponderea elementului feminin. Planta însăși apare numai în ipostază feminină, spre deosebire, de exemplu, de lumea anglo-saxonă, unde se constată prezența unor denumiri speciale pentru fiecare gen, masculin *mandrake* și feminin *womandrake*. La culegerea ei participă, în toate cazurile, femeii și fete. Bărbații sunt excluși de la efectuarea ritualului, chiar dacă, de multe ori, sunt protagoniști în descântecul rostite cu acest prilej sau se bucură de binefacerile plantei fermecate.

Continuând un străvechi cult lunar al divinității daco-romane Bendis-Diana, precum și a substituitei nocturne a acesteia, Hecate, riturile legate de *mătrăgună* au un caracter exclusiv feminin. Încă din Antichitate se putea afirma despre Hecate – așa cum subliniază P. Decharme în *Mithologie de la Grèce antique* – că este „une des divinités favorites des femmes”⁶⁶. Nu este deloc întâmplător că toate apelativele românești ale acestei plante indică personificarea ei ca femeie.

Plantată în spațiul domestic, într-un ghiveci la fereastră sau într-un colț de ogradă, *mătrăguna* se metamorfozează în spiritul feminin ocrotitor al gospodăriei. Mai mult, ea devine un alter-ego al stăpânei casei sau al fiicelor sale. Astfel, dacă sacrificarea șarpelui casei (un *spiritus loci*) produce, potrivit credințelor populare, moartea gospodarului, vătămarea *mătrăgunei* constituie o amenințare pentru viața soției sau a fetelor lui. În Bucovina se spune că nu-i bine să scoți *mătrăguna* din strat „că apoi moare fata sau gospodina casei aceleia”⁶⁷.

Păstrând până astăzi în jurul său formele închegate ale unui cult, cum ar fi condensarea mai multor precepte magice, comunicarea simbolică, convenționalismul, credința în eficacitatea vrăjii, redundanța formulelor și gesturilor rituale și stereotipia, *mătrăguna* rămâne, în Moldova, ca și în alte ținuturi românești, cea mai importantă plantă aureolată de puteri supranaturale. Ea constituie un miracol de supraviețuire, aducând din adâncul vremurilor toată fascinația eului arhaic în fața universului vegetațional.

⁶⁶ P. Decharme, *Mithologie de la Grèce antique*, Librairie Garnier Frères, Paris, 1906, p. 140.

⁶⁷ Artur Gorovei, *op. cit.*, p. 201.

IL CULTO DELLA BELLADONNA NELLA MOLDAVIA **(Riassunto)**

Usando il materiale inedito esistente nelle collezioni del Archivio di Folclore della Moldavia e della Bucovina, nell'ambito del Istituto di Filologia Romena „A. Philippide” di Iassi, questo studio segue le prassi rituali collegati alla belladonna. Nella magia bianca come pure nella nera, questa pianta velenosa della famiglia delle Solanacee ha sviluppato uno dei più interessanti complessi mitici etnobotanici. Per la forza della tradizione, la belladonna rimase, nella Moldavia come in altre contrade romene, la più notevole pianta, nimbata dalle potenze sovranaturali. Alla radicata tendenza da parte dei contadini a conservare i riti, quando si dimostri di provata efficacia, si aggiunge un inteso bisogno di sacro, di miracoli sopravvisuti dai tempi antichissimi.